

2. Гребенкина Л. К. Формирование профессионализма учителя в системе непрерывного педагогического образования. – Рязань : РГПУ, 2000. – 204 с.
3. Законі України про освіту: Відомості Верховної Ради з змінами, внесеними згідно із Законами від 23.12.2010 – 2011, № 29, С.272.
4. Квас В. М. Синергетичний підхід до організації навчально-виховного процесу / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. / Ін-т проблем виховання АПН України. – Кіровоград : ТОВ “Імекс-ЛТД”, 2010. – Вип. 14, кн. I. – С. 125.
5. Князева Е. Н. Курдюмов С. П. Синергетика и принципы эволюции сложных систем / Синергетика. Труды семинара. Том 3. – М. : Издательство МГУ, 2000. – С. 39-61.
6. Педагогика школы / под ред. И. Т. Огородникова. – М., 1978. – 240 с.

Билык Р. М. Теория и практика подготовки будущих учителей технологии из профессионально-ориентированных дисциплин.

В работе рассматриваются главные общеметодологические интегрированные подходы подготовки будущих учителей технологий с профессионально-ориентированных дисциплин.

Ключевые слова: профессионально-ориентированные дисциплины; развитие образования; общеметодологические подходы; профориентация; учебный предмет; физическая картина мира; система образования.

Bilyk R. M. Theory and practice of preparation of future teachers of technology is from the professionally-oriented disciplines.

This paper reviews the main approaches general methodological preparation of future teachers with technology professionally-oriented courses.

Keywords: professionally-oriented courses, the development of education; general methodological approaches, career guidance, a subject, a physical picture of the world, education system.

Бобилева Я. В.

Слов'янський державний педагогічний університет

**Д. О. ТХОРЖЕВСЬКИЙ – ЗАСНОВНИК НАУКОВОЇ ШКОЛИ
З ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ В УКРАЇНІ**

Стаття висвітлює умови створення наукової школи та науково – педагогічний шлях Д. О. Тхоржевського, як засновника наукової школи. Розглянуто питання впливу особистості учителя на формування наукової школи.

Ключові слова: школа, наукова школа, учитель, учні, наукова діяльність, дослідницька програма.

Феномен наукових шкіл традиційно вважався предметом дослідження наукознавства, історії науки, соціальної психології. Склалась дещо парадоксальна ситуація: з одного боку, всі визнають необхідність підвищення ефективності наукової підготовки, а з іншого найбільш успішна наукова підготовка реалізується саме в наукових школах. Наукові школи створюються, розвиваються як певні соціальні і педагогічні системи.

Аналіз досліджень і публікацій показує, що педагогіка наукових шкіл практично відсутня. Тобто, зрозуміло, на практиці вона існує і майже з часів появи самої науки. Але дослідники педагогіки досить рідко звертали увагу на це питання. Аналізуючи літературу присвячену дослідженню феномену наукових шкіл слід виділити таких вчених: Г. Ільїн, Б. М. Кедров, Т. Кун, І. Лакатос, В. Ледньов, С. Поляков, Л. Сухорукова, Г. Штейнер, М. Г. Яршунський та інші, які розглядали у своїх роботах роль наукових шкіл в розвитку науки, соціально-психологічний феномен наукових шкіл, історію розвитку наукових шкіл

в психології, проблеми ідентифікації ученого з науковою спільнотою та інші питання.

Наукова спільнота визнає існування наукової школи Д. О. Тхоржевського, досвід, якої потребує спеціального дослідження для його розповсюдження в системі наукової освіти. На прикладі цієї школи можна прослідкувати процес становлення наукової школи в педагогіці.

Мета статті – дослідити науково педагогічний шлях Д. О. Тхоржевського, як засновника наукової школи.

Традиційним є підхід до розгляду наукової школи як історично обумовленої форми організації наукової діяльності групи дослідників, бо ця діяльність передбачає “виробництво” не тільки наукових ідей, а і “виробництво” учених, без чого неможливе збереження традицій, передача “естафети знань”, а отже і існування науки як соціально-історичної системи. Школи в науці є необхідним і постійно діючим фактором її прогресу.

Слід зазначити, що школи в науці – це явище саме педагогічне, що визначається вже самим поняттям “школа”. Будь яка наукова школа розв’язує проблему навчання і підготовки учнів і залучення послідовників. Отже, вона несе в собі педагогічні елементи і може розглядатися як педагогічна система. В педагогіці наукові школи розглядаються з позиції розгляду розвитку ідей тієї чи іншої педагогічної наукової школи.

Але необхідно розглядати не тільки ідеї, що розвиваються, а і саму систему підготовки науковців в них. При цьому необхідно розуміти, що наукові школи як педагогічні системи є системами особливими і значно відрізняються від інших педагогічних систем.

В нашій роботі ми використовуємо наступне визначення поняття “наукової школи”: “відносно невеликий науковий колектив, який об’єднаний не стільки організаційними межами і конкретною тематикою, але і загальною системою поглядів, ідей, інтересів, традицій, що зберігаються, передаються і розвиваються при зміні наукових поколінь”. На наш погляд доцільно виділити наступні ознаки наукової школи: спільність наукових інтересів представників школи і наукова значущість проблем, що розглядаються; рівень наукових результатів школи і її (тобто школи) визнання в країні і за кордоном; роль наукового лідера; стабільність і перспективи школи (наступність наукових поколінь, робота з науковою молоддю) [2].

В науковій школі об’єднані процес пізнання і процес передачі знань. Нові знання безпосередньо передаються в процесі пізнання. Тобто формування і підготовка ученого відбувається в процесі отримання нового знання. А це можливе тільки під час здійснення самостійної дослідницької діяльності, що передбачає залучення учнів до реалізації дослідницької програми наукової школи. Підготовка учених і залучення їх до дослідницької діяльності відбувається принципово по-різному в залежності від того, на якому етапі знаходяться теорія, концепція, що розробляються школою. Наукові школи виникають у відповідь на проблемну ситуацію, що задається логікою розвитку науки і практики, бо ситуація не розв’язується в межах існуючої системи знання. Зазвичай, ідеї і теорії, що розробляються школою в період її становлення суттєвим чином відрізняються від традиційних наукових поглядів. У випадку, коли продукуємі науковою школою зміни в системі знань приймаються науковим співтовариством цієї сфери, вони на багато років визначають дослідження учених і розвиток науки; кількість послідовників збільшується і школа набуває статусу наукового напрямку.

Слід також зазначити, що діяльність засновника школи відрізняється унікальністю і значно ширше мови і категоріального апарату, за допомогою якого він може її виразно описати. Те, як він цю діяльність реалізує не можливо повністю зрозуміти і осмислити (для своєї реалізації вона і не потребує явного усвідомлення), а отже, знання про неї не можуть бути передані в процесі навчання так, як це розуміється у сучасній дидактиці. Не

кожен навіть дуже талановитий учений здатний створити свою школу. Для цього обов'язково потрібні певні умови.

По-перше, це наявність крупного ученого з вираженими лідерськими здібностями і гострим відчуттям зв'язку з своїм часом. Він повинен володіти рідкісним даром передбачення шляхів розвитку своєї науки, виявлення її больових місць і визначення в зв'язку з цим своєї ніші в науковому співтоваристві.

По-друге, для створення наукової школи необхідні особливі особистісні якості її лідера, здатні привернути до нього талановитих учнів, що об'єднуються навколо свого керівника в єдиний творчий колектив. Він повинен органічно поєднувати в собі талант вченого з талантом педагога-вихователя, що розкриває здібності своїх учнів. І ще одна рідкісна якість повинна у нього бути присутньою: вміння визначати напрям досліджень своїх учнів і методологію їх проведення і в той же час не пригнічувати їх своїм авторитетом, заохочувати їх творчу самостійність і ініціативу.

Проаналізувавши літературу можна визначити, що наукова школа Д. О. Тхоржевського розпочала свою діяльність у 1977. Тому що за радянських часів (в 70-х роках) керувати науково – дослідною роботою аспірантів мав право тільки доктор наук. Захистивши докторську дисертацію у 1976 році на тему “Дидактичне дослідження системи трудового навчання” він заснував і став завідуючим кафедри трудового навчання та креслення в Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького (нині Національного педагогічного університету М. П. Драгоманова). Він розпочав активну діяльність спрямовану на підготовку фахівців з проблем трудової і професійної підготовки.

Слід зазначити, що тільки сильній і яскравій особистості, яка поєднує в собі глибину і ясність мислення з внутрішньою інтелектуальною свободою, цілеспрямованістю і педагогічною майстерністю, призначено створити свою школу в науці. Поспілкувавшись з учнями Д. О. Тхоржевського можна з впевненістю стверджувати, що він володів повною мірою всіма цими якостями. Наприклад, к.п.н. доцент Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка В. Г. Гетта, один із перших аспірантів Дмитра Олександровича розповідає про свого вчителя як людину повністю віддану науці, людину яка присвятила себе вирішенню проблем трудового навчання. “Д. О. Тхоржевський вмів з першої розмови розпізнати людину, був далекоглядним. Обирав учнів, які на його думку здатні були повністю віддаватись науці, а саме проблемам трудового навчання. Спочатку давав аспіранту перевірочне завдання і дивився як він впорається, якщо справлявся, то він працював з ним, якщо ні, то відмовляв. Він вмів розпізнати нахили і здібності своїх учнів і пропонував тему дослідження, таку яку, на його думку міг виконати аспірант. Цінував у своїх аспірантах відданість дослідженню, яке вони проводили, відповідальність, цілеспрямованість.

Доктор педагогічних наук, професор Слов'янського педагогічного університету В. В. Борисов, один із учнів, згадує: “Д. О. Тхоржевський умів радіти успіхам своїх учнів. Він вважав, що у справжнього ученого ідей більше, ніж він здатний сам реалізувати за життя і треба радіти, коли ці ідеї підхоплюють учні і успішно розвивають з допомогою керівника. При цьому Д. О. Тхоржевський умів відійти в сторону, не закриваючи шлях молодим своїм співавторством. Він ніколи не прагнув до співавторства у статтях своїх аспірантів, якщо він тільки редагував її, або давав ідею для її написання. Д. О. Тхоржевський виступав співавтором у різних працях привносячи власне бачення та ідеї щодо розв'язання певної проблеми. Він довіряв своїм учням і заохочував самостійність у науковому пошуку. Виконувати дисертаційне дослідження під керівництвом Д. О. Тхоржевського було справою почесною і відповідальною. Він міг

доручити учню будь яку тему без огляду на його молодість і досвід. Даючи завдання, він робив так, що кожний вважав, що саме йому доручена дуже важлива і відповідальна робота і у відповідь на довіру керівника докладав всі зусилля для її виконання. Д. О. Тхоржевський умів створювати атмосферу напруженої творчої праці. У нього існував такий прийом “випробування довірою”, коли він пропонував комусь з своїх учнів прочитати лекцію в його курсі. Довіривши лекцію, він слухав її сам, а потім висловлював пропозиції щодо покращення викладу. Д. О. Тхоржевський не тільки довіряв, але і виступав гарантом перед старшим поколінням, переконуючи, що молоді впораються. Рекомендував їх ученим і керівникам багатьох навчальних закладів, іноземним колегам.

Багато його учнів, згадуючи Д. О. Тхоржевського, підкреслюють майже батьківське ставлення і зацікавленість в особистій долі кожного з своїх учнів. Він створював навколо себе особливий моральний клімат – люди ставали близькими і дорогими один одному. Всі учні відчували себе однією родиною і зберегли на все життя дружбу і почуття єдності і співпричетності до загальної справи.”

Як розповідають учні Д. О. Тхоржевського: “Дмитро Олександрович, ніколи не сварив своїх учнів, хоча часом, звичайно, і було за що – просто неможливо собі уявити, що він кричить на когось. Всі недоліки твоєї роботи він розглядав украй предметно, але немовби жартуючи, з дуже їдкою іронією. Вмів зробити так, що ти не відчував приниження особистої гідності, але водночас радше б згодився відрізати собі палець, ніж знову іти до нього з тим самим недоліком у роботі, який він вже раз висміяв” [3].

Велике значення для формування молодих вчених має неформалізоване міжособистісне спілкування з учителем. Міжособистісні стосунки впливають на наукову діяльність не тільки безпосередньо, визначаючи точність взаєморозуміння наукових співробітників, але і опосередковано, через етичні норми, той морально психологічний клімат, що складається у школі. Практично у всіх членів наукової школи Д. О. Тхоржевського залишилися спогади про особистісні стосунки.

Дуже вагомим для успішної діяльності школи є взаєморозуміння між учителем і учнями. Це необхідно для реалізації дослідницької програми наукової школи і включення в експериментальну практику, учні повинні “побачити” її очима учителя, “простежити” за його думками і міркуваннями. Спосіб мислення і діяльності швидше “всмоктується” учнями під час безпосереднього спілкування і взаємодії з учителем, без яких не можлива передача його неформалізованого “особистісного” знання.

Також невід’ємною частиною роботи школи є дотримання традицій започаткованих засновником школи. Спадковість ідей і діяльності в науковій школі забезпечується за допомогою традицій. Які культивуються як зразки дослідницької роботи і засвоєння яких забезпечує включення новачка в науково-дослідницьку діяльність. Але питання про традиції є досить складним і невизначеним. Діяльність учителя (засновника школи), яким би новаторством він не відрізнявся є певним чином традиційною. Бо традиції охоплюють всі сфери життя науки і поза традиціями ніякої творчості і інноваційності бути не може. Більше того, діяльність ученого вміщує наслідування самим різним традиціям (національним, соціальним, родинним), а не тільки професійним. Дослідницька програма наукової школи, на нашу думку, теж є науковою традицією, в якій поєднуються теоретичні і світоглядні, особистісні установки учених. Становлення учених саме здійснюється в межах діяльності з розвитку тієї чи іншої традиції, конкретної дослідницької програми.

Д. О. Тхоржевський жив і працював спочатку в радянські часи, потім в період перебудови. В 1991 році, коли Україна стала незалежною, економічна ситуація почала змінюватися, що не могло не позначитися на розвитку науки. Виникла нова філософія науки і в науці знадобилися нові форми мислення, багато учнів Д. О. Тхоржевського

виявилися до неї пристосовані. Вони зрозуміли нову ситуацію і прийняли зміни. В результаті з них сформувався прогресивний апарат української науки. Таким чином, життєздатність наукової школи і можливість її розвитку забезпечується своєрідним поєднанням традицій і інновацій.

Треба зауважити, що школа засновується перш за все на життєвому і професійному досвіді її засновника (він виступає як носій певних норм і цінностей, традицій всіх попередніх поколінь), а з іншого – існування школи можливе лише як системи, що здатна до саморозвитку, бо вона працює на передньому краї науки. Організація науково-дослідницької діяльності школи і роботи з учнями, прийоми їх залучення, досить схожі для різних шкіл і лише відбивають індивідуальні особливості їх засновників. У загальному вигляді навчання в науковій школі відбувається шляхом залучення до дослідницької діяльності. Систематичного засвоєння матеріалу зазвичай не має, бо ідеї і теорії, що розробляються школою, знаходяться на етапі становлення. Але учасники, природно, вже повинні мати певну теоретичну підготовку. Так, наприклад, кожний хто приходив до Д. О. Тхоржевського і мав бажання долучитися до наукової школи, перш за все, повинен був проявити обізнаність з методикою трудового і професійного навчання за програмою Д. О. Тхоржевського, названої трудовиками “теоретичним мінімумом Д. О. Тхоржевського”. Ця програма включала: предмет і завдання методики трудового навчання, генезис та трансформацію трудового навчання як шкільного предмету, роль учителя трудового навчання в навчальному процесі, політехнічну освіту, профорієнтаційну роботу в процесі трудового навчання, трудове виховання, формування творчого ставлення до праці, поєднання навчання з продуктивною працею, визначення змісту трудового навчання – пріоритетне завдання як галузі педагогічної науки, системи трудового навчання, завдання і особливості організації позакласної роботи.

Цей мінімум вивчався переважно за підручником “Методика трудового та професійного навчання” Д. О. Тхоржевського. Якщо студент, складаючи іспит проявляв достатні здібності, то він залишався в аспірантурі у самого Д. О. Тхоржевського, або у одного з його учнів. Такий спосіб підготовки призводив до того, що всі молоді теоретики, які починали у Д. О. Тхоржевського свою наукову діяльність, виявлялися досить до неї підготовленими. Це і визначало їх подальший успіх в роботі.

Д. О. Тхоржевський любив і умів працювати з своїми учнями. Як відзначають всі його учні, не зважаючи на колосальну зайнятість він завжди знаходив час для ретельного розбору їх робіт, наполегливо учив методиці дослідження, а головне – розумінню важливості досліджуваної ними проблеми, її місця і значення в житті суспільства. Будучи сам крупним ученим, він орієнтував учнів на дослідження актуальних і маловивчених проблем, рішення яких дійсно могло збагатити і покращити навчально-виховний процес.

Норми спілкування і міжособистісні взаємодії дослідників створюють ті ідеали і цінності, які формують образ школи, її дух, певним чином “міф”, без чого не можливе існування школи, її самосвідомість, емоційна прирученість, усвідомлення своєї приналежності до школи її членів, і те що відрізняє одну школу від інших. В той же час ці ідеали і цінності полегшують узгодження індивідуальних самовизначень дослідників і їх взаємодію і комунікацію в колективі.

Роботи учнів об’єднані в межах єдиної наукової школи і пов’язані з роботами керівника. Тому вважається обов’язковим мати уявлення про зміст дослідження своїх колег по школі. Формами організації спілкування і взаємодії в наукових школах є семінари і колоквиуми, які мають неформальний характер. Існувала певна формула: вважалось, що в підходах до методики трудового навчання, в своїх наукових симпатіях і антипатіях всі стоять на загальних позиціях. Це давало можливість “сторонньому теоретику” спілкуватися з Д. О. Тхоржевським і з його учнями.

Організуючи експериментальне дослідження Д. О. Тхоржевський залучав як виконавця теми, так і колектив в цілому. Дані, що отримувалися під час дослідження інтегрувалися в певну єдину систему наукових поглядів, які утворювали ідейний стрижень школи, що об'єднувала учнів в колектив. Він особливо культивував критичну форму обговорення і аналізу матеріалів, що доповідалися. Толерантно ставився до критики навіть власних ідей, що були на стадії оформлення.

Наприклад, один із учнів, а нині послідовник Д. О. Тхоржевського, В. К. Сидоренко не йшов сліпо за основними положеннями школи. Маючи розходження по деяким питанням, В. К. Сидоренко зробив все можливе для збереження основного ідейного ядра напрямку, що склався у науковій школі. Саме це особливо стабілізувало і укріпило наукову школу.

Члени наукової школи Д. О. Тхоржевського приймали активну участь у конференціях. На них теоретично усвідомлювалися наробки, обговорювалися проблеми, що викликали дискусії, накреслювався план подальших робіт. Зазвичай до участі у конференції запрошувалися і молоді науковці. Д. О. Тхоржевський прагнув, щоб молоді аспіранти мали можливість виступати на конференціях, апробувати результати досліджень.

Загальний висновок. Розглядаючи досягнення науковців в сфері методики трудового і професійного навчання слід відзначити, що під керівництвом Д. О. Тхоржевського кафедра трудового навчання та креслення в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова стала опорною в Україні з координації науково – методичної діяльності з проблем трудового навчання в загальноосвітніх школах та підготовки вчителів трудового навчання у вищих педагогічних закладах.

Кафедра підтримувала і підтримує постійні творчі зв'язки з багатьма вчителями трудового навчання шкіл різних регіонів України, вивчає та поширює їхній досвід. У всі роки існування кафедри при ній діє єдина в Україні аспірантура з теорії та методики трудового навчання. Кафедра має творчі зв'язки з багатьма країнами близького та далекого зарубіжжя [1, 4, 6, 7].

Після проголошення України незалежною (1991) Дмитро Олександрович брав найактивнішу участь у розбудові національної школи. Під його керівництвом було розроблено підпрограму “Трудова підготовка” до Державної національної програми “Освіта (Україна ХХІ століття)” (1994), проект “Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні (“Технології”)” (1997), проект концепції “Трудове навчання у 12-річній загальноосвітній школі” (2001). Запропоновані Д. О. Тхоржевським положення концепції “Трудове навчання у 12-річній загальноосвітній школі” стали підґрунтям для розробки проектно – технологічного підходу в освітній галузі “Технології” на сучасному етапі.

Слід також зазначити, що він є автором та керівником авторських колективів десятків навчальних програм і навчальних посібників з різних аспектів трудового навчання в загальноосвітній школі. За його підручниками вивчають методику трудового навчання студенти педагогічних училищ, педагогічних інститутів та педагогічних університетів не тільки України, а й усіх колишніх республік СРСР, вони перекладені на мови багатьох європейських країн. Загальна кількість науково-методичних праць Д. О. Тхоржевського сягає понад 300.

Він створив проблемну лабораторію трудового виховання і виробничого навчання Педагогічного товариства України. Яка працювала на громадських засадах, але під керівництвом Дмитра Олександровича проводила важливу для розвитку трудового навчання науково – дослідницьку діяльність, спрямовану на вирішення багатьох проблем

трудового навчання та виховання в загальноосвітній школі та підготовки кваліфікованих робітників в профтехучилищах України. Творчим досягненням лабораторії став комплекс дидактичних посібників з трудового навчання та креслення. Завдяки зусиллям керівника та членів лабораторії проведено значну кількість науково-практичних семінарів у всіх куточках України, на яких обговорювались поточні проблеми, що хвилювали і вчених, і вчителів загальноосвітніх шкіл та профтехучилищ [1, 4, 6, 7].

Створивши наукову школу Д. О. Тхоржевський присвятив свою діяльність дослідженню проблем трудової підготовки молоді, включаючи допрофесійне та початкове професійне навчання учнів загальноосвітніх шкіл, а також професійне навчання у системі професійно-технічної освіти. Спрямовував свої наукові пошуки на вдосконалення змісту та методики трудового навчання в загальноосвітній школі та методичної підготовки вчителя трудового навчання. Значну увагу у своїх наукових пошуках Д. О. Тхоржевський приділяв дослідженню систем трудового навчання, процесів формування трудових умінь і навичок у школярів, проблемам організації продуктивної праці школярів, їх всебічного розвитку, вихованню та професійному самовизначенню в процесі трудового навчання, залученню школярів до творчої технічної діяльності, вдосконаленню матеріальної бази трудового навчання, здійсненню початкового професійного навчання старшокласників, диференціації та індивідуалізації трудового навчання. Останнім часом досліджував Д. О. Тхоржевський проблеми національного виховання учнівської молоді та проблеми формування національної самосвідомості школярів та студентів. Д. О. Тхоржевський сформував колектив однодумців з науковців, який своїми дослідженнями зробив вагомий внесок в розробку цих проблем. Творчим здобутком цього колективу стало написання цілого ряду оригінальних навчально-методичних посібників та проведення трьох Всеукраїнських науково-практичних конференцій з різних проблем формування національно-свідомої особистості.

Д. О. Тхоржевський був одним із ініціаторів створення в Україні журналу “Трудова підготовка в закладах освіти” і став його головним редактором. “Без перебільшення можна сказати, що саме завдяки невичерпній енергії головного редактора журналу він став справжньою трибуною поширення передових педагогічних ідей, дієвим засобом втілення наукових інновацій з трудового навчання в педагогічну практику. Діяльність Д. О. Тхоржевського як головного редактора журналу не обмежувалась тільки формуванням його змісту. Він сам активно публікувався в журналі, проводив зустрічі з читацькою аудиторією в різних регіонах України” [1, 4, 6, 7].

Учений доклав багато зусиль для створення спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з теорії та методики трудового навчання й креслення яку й очолював. “Як авторитетний вчений Д. О. Тхоржевський часто виступав опонентом по захисту кандидатських і докторських дисертацій в різних спеціалізованих вчених радах, до нього зверталися за порадами молоді науковці. Його поради завжди носили корисний практичний характер, а критичні зауваження відрізнялись об'єктивністю та далекоглядністю”.

Багато років Дмитро Олександрович головував у науково-методичній комісії з трудового навчання Міністерства освіти і науки України, яка проводила експертну оцінку розробки всіх навчально-нормативних документів з трудового навчання в державі, а також навчально-методичних посібників для шкіл, забезпечувала апробацію педагогічних інновацій з трудового навчання, визначала стратегію та тактику організації та здійснення трудового навчання школярів в країні [1, 4, 6, 7].

Набуті наполегливою працею знання Д. О. Тхоржевський передавав своїм учням. Наслідуючи свого вчителя наполегливіші з них досягли значних успіхів на лані освітньої науки і працюють в наукових установах та вищих закладах освіти в усіх

куточках України: серед них понад 50 кандидатів та 3 доктори наук. “Характерною особливістю наукової школи Д. О. Тхоржевського без перебільшення слід вважати наявність в більшості вищих педагогічних закладів України її своєрідних осередків з декількох його вихованців. Багато наукових вихованців Дмитра Олександровича вже й самі мають своїх учнів та послідовників” [1, 4, 6, 7].

Яскравим свідченням визнання творчих здобутків Д. О. Тхоржевського науково-педагогічною громадськістю та державою стало обрання його у 1985 р. членом-кореспондентом АПН СРСР та членом бюро відділення педагогіки та психології професійно-технічної освіти, у 1992 р. – членом-кореспондентом, а у 1994 р. дійсним членом АПН України та заступником керівника бюро відділення теорії та історії педагогіки. У 1999 р. Д. О. Тхоржевського обрано іноземним членом Російської академії освіти.

Багатогранна науково-педагогічна діяльність Д. О. Тхоржевського відзначена почесними званнями та нагородами. Він має почесні звання “Заслужений працівник освіти України”, “Відмінник освіти СРСР”, “Відмінник освіти УРСР”, “Відмінник освіти України”.

В останні роки свого життя Д. О. Тхоржевський спрямував роботу наукової школи на розробку методики виховання національної свідомості, пошук шляхів удосконалення трудового навчання і виховання школярів на основі національних культурних традицій. Він вважав, що “з огляду на проблеми розбудови незалежної України, перед освітянами нема важливішого завдання, ніж виховання національної самосвідомості підрастаючого покоління” [5].

Використана література:

1. *Березівська Л.* До портретної галереї вчених: Дмитро Олександрович Тхоржевський (1930–2002) // Педагогічна газета. – 2004. – № 5.
2. Научные школы в педагогике: опыт исследования : Сборник научных трудов / научный редактор С. Д. Поляков, составитель Э. С. Зимин. – Ульяновск : УлГТУ, 2002. – 72 с.
3. *Підлуцький О.* Дмитро Тхоржевський: людина, яка зробила більше можливого // Дзеркало тижня. № 10 16 – 22 березня.
4. *Сидоренко В. К.* Мудрість вчителя // Освіта. – 2001. – № 6-7. – С. 12.
5. Система виховання національної свідомості учнів загальноосвітньої школи : метод. посібник для вчителів / за ред. Д. О. Тхоржевського ; Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова, Тернопільський держ. пед. Університет ім. В. Гнатюка. – К., 1999. – 296 с.
6. Тхоржевський Д. О. // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – № 1 – С. 2.
7. Українська педагогіка в персоналіях. Книга друга ХХ століття / за ред. О. В. Сухомлинської. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К. : Либідь, 2005. – 548 с.

Бобылева Я. В. Д. А. Тхоржевский – основатель научной школы по проблемам методики трудовой подготовки в Украине.

В статье описаны условия создания научной школы Д. А. Тхоржевского. Рассмотрены вопросы влияния личности учителя на формирование научной школы.

Ключевые слова: школа, научная школа, учитель, ученики, научная деятельность, исследовательская программа.

Bobileva Y. V. D. A. Thorzhevsky – founder of scientific school on the problems of technique work training in Ukraine.

This article describes the conditions for the creation of scientific school of DA Thorzhevskogo. Examined the impact of individual teachers to formirovnaie scientific school.

Keywords: school, science school, the teacher, students, scientific activities, research programs.